

Landskap: *Småland ö* Upptecknare: *Anna Ivanberg, Huskvarna*
Skåne m. fl.
 Härad: *Diverse* Berättare: *olika personer; se uppt. bladens*
socken: " se uppt. bladens! *baksida!* Berättarens yrke: _____
 Uppteckningsår: *1961-1963* Född år _____ i _____

Konkreta julseder. s. 1-66.
(foton utan mg. sid. 37a o 52a.)

Lu F 34

Obs!

*Härader och socknar på baksidan av
 uppt.-bladen bör kontrolleras, eftersom
 upptecknarens ortsuppgifter inte alltid stämmer.*

27/2-63

Så här lät det hos torparens; 1880 tal och innan.

"Vi få sikta en halospann råg me' te siktbröd.

o så få vi loven ha en halukunna toppet
me' te julla bakes." Och så man skulle

handla i stan: "Vi få loven ha hem lite
vetemjöl me, så vi kan baka lite

bullar och skorpar. vi få ha en tie kg.

/ Skorpar bakades, men dem äto barnen

opp allt efter som de bakades, det
gick ej att hejda. / "De kunne ju va

onödigt, men de e ju en gammel sed,

om de ändå kunne lå'va", men de ska

ju va me och teladda ner överallt.":

Barnen fick en degbit att baka gubbar av
själva. Vid kanten på bordet bakade vi var en kase.

Efter jul då det goda brödet var slut,
kom mor med en påse på ryggen, hon skulle
ha länqued för att elda opp bakugnen,

Aug 34

27/2-63

för att torka havren i, så att den
gick att mala i Rystöven eller
Kleretokvarn. Sen var de på jämma
utåt, blandbrö, men in i januari kom
den färsta sillen, men rätt knallt var det
med föden i torpet. Då den sista
fläska eller benbiten ur saltkoppen var
lagun, sa mor: "Ja vet ej va ja så ~~här~~
re /reda/ me i da — om soppan.

Berättaren använder ej orden *la* och *tell* som ännu användes i *Skärsföd.*

Och man länglade efter vägen då gotalisen
kunde sättas på kälgårdslandet, så att
de blev färdiga strax efter midsommar, och
man börja stå till sig igen.

Berättaren: "Den färsta sillen kom o körde te, man
köpte ett par fat sill, som saltades ner, den
blev så torr och hård som pinnar." — /i 98 om
skrev jag hur den låg på lerfatet./

Julen i Bommarpet. 1880 talst. För var född 1831: Västgöta
På morgonen var det som vanligt, om middag sill
och potatis, men vi längade efter kvällen, i skymningen
då doppet skulle ätas. På julafton eldades ej
med gran eller tälled, det skulle vara riktig
björkeved med fin näver. Det var fejat och skönt
i stugan. Granen imburan och vat staplarna
om virade granspetsarna, en vit duk på bordet.
På eftermiddagen kom madam Ljunggren
på Ljövika och önskade god jul. Hon hade
en stor tjugoliters korg, stads korgen, med sig.
I den hade hon julbögar med till hela
familjen. Det var tre stycken runda sikkakor
i stoltekan, så att det blev pyramid, överst
var en stor vetekare. Och så julekärter, julgulle
och julgumma. De sattes upp vid sidorna av
bägen. och korgarna lägo på bordet som pyramid.
~~på bordet~~ När vi skulle äta och bordduken togs av

lades de opp på skänken, de fick ej ätas förrän helldagen
varit. Då denna kom, var brödet knallfört, julagubbarna utan
armar och ben, bara tätslidorna stekte ut, ty att helt
låta bli att knapra på dem gick ju inte. Det var vårt
käraste nöje att under helgen plocka i och flytta våra jul-
högar lägga ut dem, och opp igen, räkna dem, knapra bara
lite vid kankarna, och längta efter helldan.

Doppet det var 'hösen', julkorv och fläsk och skinka. Vi
sprang där och tillade in genom den lilla fönstereutan.
"Är inte doppet färdigt snart?" Eller genom dörrens spräng
gyltte vi: "Ut me er ungar, en stund till." "Snart."

Iron i lagården fick en stötkad harenek, inte av
mossa hare, utan en fin harenek och så elka hö för maten.
Och far önskade den en god jul. (Om sed som på mindre gårdar häll-
rig kvar i denna frakt till n. l. d.) I Hjälmseryd skulle korna
ha torkade nässten julaften (E. Svensson 85 år, från denna socken) Då blev det då
'dopp' och blödfisk, det ville far ha. I det längsta väntade man att hända
granen för att spara ljus. En stor, stor björke kubbe lades på

elden. Far läste julevangeliet, han satte och hade boken fram för sig, med tiden för stodo vi, ^{han kunde, knappast läsa om inte skura,} all han läste utantill, vi satte lyfta med kräppta händer, medan mor gick där och dånade / småsypstade / Även i Drottningstorp Bengsa-Pelle läste husfar evangeliet / en åtta tio år senare än denna skildring /

En julaffon var berättaren med Lill-August på lön, Byggsa pojke, för att lämna ett julpaket i Ålgutsryd. Slängde in det i skugan, vi blev förföljda, men vi sprang utom husen och lyckades, de kom ej i fatt oss. På julaffon ... Ett ljus tändes och sattes på lusa brückar. Då det brunnit ner, satte far den lilla 'gloran' där, nattlampan, ty ljus skulle skina hela natten för trolltygs skull. Innan vi lade oss fick vi kokt mjölk, ost, bröd, enbärndricka i en 'stanna'. Far, givnevis även några supar. Julklappar fick berättaren först hos Bengsa-Pelle i Drottningstorp i Åbo. Det var år 1888. Det var brändna, / stickade / naturvita ullgarns byxhängslen. När stomakaren var och rydde skor, förskim m. m. på höskarna, rydde han även skroppar i hängslen. Dessa var enkla, ^{för} med bara en lönapp i var skopp — ja, så var det ^{en julaffon, 1883,} sång dags. Vi pojkar, de äldsta

låg i soffan eller bänken, medan den minste,
Hemming, låg i utdragsängen med far om nätterna.

"Det var första julaften efter mors död 1882. Den lille
sov. Bror min, den äldste, Johan sov, men jag kunde
inte somna, var så upphetsad för att det var jul,
och för far. Jag kikade på honom, jag visste varför
han satt där, på en stol ^{vid} ~~innan~~ för dörren. Han
satt där i sina bästa, svarta kläder, strängt
allvarlig. På hörden flammade den stora björke-
kubben och spred sitt sken ut över stugan.

På brickan vid fönstret brann ljuset. Men mitt
hjärta dunkade, ty far satt med en stumpa i handen
som bruket hållde han några teggar ören igenom
stumpskäftet. Han satt och band sin döda
hus fru i graven. ^{Jeden ären Ränd i Olmatud.} Satt där tills det ljusnade.
Far orkade gå till julottan ändå. Vidracte kaffe
innan. Elden skölles. Skalar togs fram och klädes.
Det var tilla dags. Till kaffet hade vi vitt bröd

Julkärrve hade de på alla mindre ställen i berättarens barndom. Den kunde vara fäst på en stång i ett skurros invid eller bakom stugan, men vanligtvis var att den var fäst vid järnspelet vid lagårdsdörren på gödselhögen, "ly där trivdes spinkarna". För själv satte vi den på julaftons förmiddag och surrade den mycket väl fast. Det var en stor välgjord nek. På förmiddagen tvättade vi oss väl även fötterna. Till en jul, jag var väl fem, ser vi fingo vi nya tapeter i stugan, det var billiga slumptapeter, en randig och en annan rulle, blommig i olika kulörer och mönster. Vi tapetserade bara där de syntes, ej bak soffan och säng. Det blev bråkiga väggar, men vi tyckte att de var fina. Sen blev det lite tapetbitar över, av dessa klippade vi ^{och hängde i grannan} långa smala remsor, och mor (hon levde ännu då) hon satte och gjorde korgar där socker och russin stoppades eller karameller. ^{av tapet remsor eller annat bräckt papper.} lite bonuss kussar och sen om ännu lat det, om man fick en förmöning "Ja du inte spara den te julgrana," för att vi skulle höra någon gammalt till denna.

Grannris bass hem och lades nedan för kapp-
stenen, för att torka fötterna på. Det lades sedan
låg, kvistarna skackes i varandra så att det blev en
tät matta, som låg stilla, då man torkade fötterna.
Man lägger, på landet, fortfarande en grannris matta
fram för kappan, under helgerna, i synnerhet.

"Då de skulle till julottan gick kvinnorna
in i Lallerups älderdoms hem och smygade
till sig byltade av sig huvudschalen,
en del tog ullkardor och slötade till
håret med, sen knöts kyrkschalen
på, som de haft fint hopvirket, by
den svarta schalen av silke var
kärningarna på rädda om. . ."

En annan jul 1877 eller möjligen 1878. För så redan
tidig på hösten: "Nu e pojken så stor att han
får gå med te oltan." Det var något att grunna
på, te oltan, något mer högtidligt och större fanns ej
på den tiden. Dit gick ej att ha den tunga
tejortelen eller kölden. Jag fick ha ett par för
hånga byxor, som var den äldre broderns. De fick
jag ej ha för jännan, de skulle sparas till skolans
började. Mossan var en tjock, vadderad, mörk rund
sak. Vi fick aldrig nya. Inga ytterplagg, kavaj
av slätttyg, som var broderns kvinnas. Skjorta, lamm-
byxor, långa, tjocka ylle stumpon, långschal. Hånga skor.
Jo, vi förs kollostätt ibland om vintern. En annan jul,
då var jag åtta år och hade börjat skolan. Det fanns inga
skor där hemma, som jag kunde ha. Det var ingen
annan råd än att gå till Böcker-Amers karring
och ~~vi~~^{jag} fick låna hennes kängor, ty hon skulle
själv bli hemma och se till de mindre barnen.

Juldagen tillbragtes i stillhet i hemmet. inga besök,
och man gick ej bort. Efter kyrkobesöket äts risgröt,
mjölk, ost och bröd. Berättaren säger att man
rimmade ej för gröten, utan det gjorde man vid släktgröten
på sommaren. / De hade alltså ej risgröt på julaften /

Middagen bestod av slötfisk, som berättaren far var så
förtjust i, numera säger man lutfisk i st. Och så
var det kallt av fläsk och korv, så det var kalas
för hela familjen och på kvällen äts den överblivna
risgröns gröten, som var en riktig kalasrätt.

På onsdagen äts av den överblivna julmaten.

I Bommen toget, såväl som på Drömmingstap:
Slabo hos bonden där, fanns ej någon vedlås man
hörde veden i en trög ^{på golvet} / vid gräven i köket.

"Vid skelshifet: Nustarna tog Lilla-Karlson hem en tunnare sill
från affären och bytte med arbetare, som kom med sina
koppar. en del ville ha en alling, andra en håvåsing"

Vid Glabo kyrka är en klockstapel. På annat ställe
skall jag ^{erhöf} berätta lite om reparation av denna. Men
här skall jag nämna om det bustliv som föddes
i kyrkan och på kyrkebänken i slutet av fjörra seklet.
Ifrån Brämninge och Hallebo, ifrån Nygård
och andra gårdar kommo drängarna. Slog
sig ner vid ringmuren vid klockstapeln,
stojade och flabbade. Prästen Lbrand
uppmånade kyrkestöten att tillsäga
drängarna och förmå dem att gå in i kyrkan
i stället, och uppföra sig som folk.
Då gick de opp på läktaren, bar sig illa
is, spottade och hade sig med dem, som
satt nedan för i kyrkan. Det var oftast ungdomen
som satt längst ner. Vid jularna slog sig hela byn ilag
det var bönder och torpare, backeskräpplare och statore.
De hade himlar och härtullingar och krus att hämta
brännvini i hos jesjivaren i Västra Skär.

Dei blev en helt lass tillbaka. Sen gick de fulla och
stollets hela högtiden och hade med sig ^{fulla} (till julottan
1888. Det var Hatt-lärars och lugast på Brännåsen, de var
så fulla på läktaren, de soor och de söp. De pratade
högt och gormade och stod i. Prästen Skand höll opp
i predikan en lång stund, Låg bara opp mot läktaren.
Dei liknade mest ingenting, var som ett dansgille.

Kararna gingo fram och tillbaka och prerade och
bakom regeln tog de en sup, och skojade med
funn timmen nere i kyrkan. Det var i Håbo, så var
det ej i Bankeryd och Järstorp. Men prästen
predikade, i Håbo: "Uret slår, tiden går
men evigheten består."

och precis då, slog gubben med sina kullkäppar
(slagverket) och klockan i kyrkan slog sina slag.

Och man pratade i syn och bestämmade sig.

Det var som en tradition att man skulle vara
full i julottan i Håbo kyrka (allt enligt berättaren.)

Även i skräddare hemmet fingo barnen alla julhögar. De lades på en mindre, fyrkantigt bord i rummet. Julhögar och bordet kallades för julaltare. Man tävlade, barnen emellan vem, som kunde gömma, efter helgondagen, längst sina julhögar. Det var först en liten ost, som jultimpan av rikligt mjöl och galtar av vetemjöl. Överst var julbullen, som var en flätad vetekrans. Runt omkring var oppställda gummor och gubbar och hästar, som mor skurit ut av veten och vit peppar kakes deg.

Ingen jultradition i från hemmet är kvar mer än skinka, alltså doppet, gröten och granen.

I teneckta torpet, Vaggeryd. det är Teneckla sonen ^{2: från detta.} ~~han~~ som är berättare, han är dock numera lite ålder för kalkkad.)
På julaftons efterm. tog Knecken in kalmrekar och lade, en i varit hörn av stugan. För låg sedan barnen under julnatten. Mitt på golvet hade ställts heckad enris. Man doppade i grytan i skymningen. Den grytan stod på den öppna händen vid sidan och man gick från och till och doppade brödet, som var särskilt doppbröd, vitt och fint. Det var högtidligt ^{man bestämde bords bordsman.} det, men andra högtidligare var det då risgröten skulle ätas senare. Då tändes granen. Alla stod kring brödet och ingen fick doppa skeden i grötskålen för, än julbönen var läst. Och den läste Knecken själv: "Oss är född en son" — Sen sjöng far jula sången: Ett barn är fött på denna dag, (en vers bara) och sedan: "Gud välsigne maten." Barnen fingo alla äta stående, men far och mor satte sig vid brödet. I skymningen kanske ett julpaket slängdes in i färsken, far efter, för att få in givaren på en julasup.

Till julottan i Lekeryd 1893.

Ber: "Då var jag dräng hos Ribbing på Ullosnäs i Öggestorp.
Vi fick ha en gammal häst, men skrymmen var ny
och fin. Det var två piger med. En bra före. När mässan
var slut, eller innan förästen, blev det en prov vid
kyrkedören. Där blev en trängsel så alla försökte
att komma ut först. Gubbarna och gummorna
ifrån de små torpen och småställen, de sprungo
som för livet ifrån kyrkan på stigar över åker
och ängar så alla håll så att kejslar och
schalor fladdrade. Lite försprång fick de framför
dem som måste spärra för sina hästar, fast även
det gick i flygande fläng. Som de körde sen,
och ginstade på sina hästar, som de annars
var så rädda om. "Jävla trodde jag, att den
gamla skorken ja körde skulle spara, men det
var inget annat, än att hänga med i svängar,
Och alla ville de ha sitt kö först inne."

Då 'trådrulla banan' byggdes. 1899-1900. Lucia.

Det var ett lag av järnvägs arbetarna, de
klädde ut sig och gick till Hultrom,
till härads domare ^{Stadde} ^{Sten} ^{Åshörn} ^{Åshörns främlingar.}

Karlarna hade klätt sig i ^{lumpakläder} och
lånat life schalar och tejpolar så ett par av
dem förestälde härringar. De knackade på,
blev insläppta. I rummet stod härads
domaren och hans fru så andäktigt vid dören
och hörde på de gamla visstumpar, skilling-
visor (inga religiösa) som gullarna sjöngo.

En gammal kittel bar en av dem på magen
och man hade pinnar och trummade

takten. Häradsdomaren bjöd på supar och
frun ville koka kaffe men framför allt ville
de höra flera visor. Det blev aldrig många nog.

Och i dessa tider klär småbarn ut sig, sätter svart och rött
på kinderna, tar något långt och gammalmodigt plagg på

sig och ett lock att kumma på, ringa på
i lägenheterna; Husetvärna och frågar
fruttrande om de få sjunga Lucia för
'lant och farbror', och så sjunger de
sarketa Lucia och någon visa de lät i skolan.

och man ger dem en fjögofemöring var, de
kan vara en fem, sex på en gång, och ger dem
var sin karamell eller äpple eller vad man kan.

Det kan komma en fyra lag ibland Lucia-
kvällen. Det brukar näka att höra ett lag, och
då säger man till de andra: "Så snart du är att
komma och sjunga för oss, men jag är så
upptagen, men här skall ni få en stent var", och
då bli de ej ledna utan niger och bocka
och försvinna igen.

Stark-Trensson f. 1872. L

På Ulls nos på 1890 talet kom yngorna ner till dräng-
arna på kvällen med Lucia kaffe och 'katten' och pepparkakor.

I Buller bäcken i Olmstad hos min svärfaders (berättare)
morföräldrar Kalle och Britta. Jultäna påstås i Hälsö
De hade en häring i taket med svarvade kulor
och med ljus runt omkring. Som de fände
på julafton. Då berättaren var omkring alla år
högjade man ha julgran här också hos morföräldrarna.
De hade en strö skälträds ljushållare som de satte
i granen och klämde om ljuset. Ljuset på en
bricka fick brinna hela natten för att skydda
mot det farliga, som var ute under julnatten.
Barnen fick jultögar med runda kakor och
en stor vetebulle överst samt julaströar,
gubbar och gummor vackert målade, av
vit pepparkaksdeg. De var ibland bakade av
vanlig vete deg. Och julaströarna fick ligga
till prydnad och ej ätas förrän efter trellon-
helgen. På julaftons förmiddagen tvättade man
sej vät, även fötterna, bytte skjorta och tog

de finaste kläderna på. Mitt på dagen
doppades i grytan, där julehösen var kokt.

Man hade hembuggt dricka och hemgjord
ost på bordet. På eftermiddagen läste
morfar juleevangeliet ur psalmboken, ur testa-
mentet var det. På kvällen kokades blötfisk,
som blötfisk kallades för för och vit sås och
vitpeppar till. ^(inte potatis) och så risgrynsgröt efter.
Man rimmade ej. Juledagens middag var
bruna böror, kokt fläsk, julkorv. Jule-
doppa med visken och russin till
efterrätt, man dansade ej, inte barnen
 heller, dessa dagar tillbragtes i stillhet.
med juleallgång.

Julehögar var julklappar.

Djuren önskades god jul och fick extra
förlägnad och extra strö. Tomten fick
gröt. Och på de större gårdarna bakades särskilda kakor
till de fattiga i
jul.

Tjänarna fingo också julhögar, dessa togos
ofta med till deras föräldra hem och skänktes
till far och mor eller systern på tredje dagen,
då alltid tjänstefolket fick till att besöka
sina egna hem. Fridagen, lekstövadan,
liksom dagen efter midnattsmiddagen då
tjänarna också var fria för.

Tjänarna fingo stora julkakor
i sina högar, en stor vetekaka, som var
en flätad kran, en sot limpa och
en vit, av stälat mjöl.

Till julen slaktades, byggdes dricka, och man
rostade i augusti, september då korna kommit
på klövern och mjölken var fet och fin.

Och baket och allt gjorde man ju själva.
av jultaket gräddes en sötlimpa mer i sädeslingen
och den dog berättarens mormor fram till
Styndets mässodan - lilla jul, så kallad i Västareken
och man åt opp den limpan då.

Man sparade också en julkaka till våren,
då man släppte korna 'välle'. då skar morfadern
lite i kosvansen, så att en par droppar blod
kom fram, de droppades på brödbiten och så
fick korna äta den. (De hade bara en ko.)

Det var för att korna skulle hålla sig friska
och starka hela sommaren. Ja, kobarnet,
som de så för.

Berättaren säger att han ej tillämpat denna sed, då han blev
bruker och lantbrukare själv.

Slakt bak och ystning och brygd fortsattes
med även i berättarens eget hem. Bryggd av
enbärsdrickat slutade man sipp med strö
innan första världskriget, det andra bibehölls
under alla år till 1930 då berättaren lämnade
lantbruket. Jultrögarna lyttes som sagt, ut
till gollegräsar med köpta eller hembakta
gubbar i och saffranskassar, de senare utslöt
mot, ^{pego}fortioalet, by barnen, barnbarnen börjar bli
allt kräsare, en vit eller vackert gul
saffransbulle är ingenting längre.

* Bryggd, man började göra en jäst dricka av jorinsocken jäst och citron till mäl 1940, ^{helt}
Nu är berättaren gammal. går sällan till julottan, det börjar
bli för ansträngande, men oflöst för han åka i bil dit. annars
lyssnar han på radion. Fortfarande kokas riktig sylta
av jultösen hos honom. Han lutar fisk till juldagen,
man doppas i grytan. Skinka, julkor salt kött. risgröt
med kanel: rutor, på kvällen. Ingen gran. Fäsk stä till juledagen.
^{vara.}

Glädjens förändrats.

Lite hur det var i upptecknarens hem* under julen,
har jag upptecknat till Nordiska museet
i samband med tidningen Vi pröfstävlan
om julens ljus. 1957 Dessutom har säkert
min syster Olga Hansson i från Bara uppteck-
nat mer ingående om julen i barndoms hem-
met, till Nordiska Museet. Även sedan från andra hem

Jag vill bara påpeka Olga Hanssons utsaga
om fyra käppar ner stukena invid jul-
trädet. Det användes bara de få gånger
som inte fyra, eller jag skulle skrivit
sju stycken ljus kunde anskaffas till
ett träkors, som stacks ned i krukan
där gyllenlacken växte. Det är de äldre
systrarnas örens med mig om. Att Olga
Hansson förbigått Korset, beror mycket på att
hon var liksom fosterdotter i ett hem i Ry, Lövestad

hos släktingar där och firade oftast julen
^{men då vi kom till Norge om det mindest äro hon borta.}
 hos dem. Bruket med kors och jinnar
^{-mga-}
 hade ^{mga-}huskunn på nermmer 30 fot med
 sig ifrån sitt eget hem i Ramnåsa.

I minna uppteckningar skrev jag att
 vi hade ej kors, den julen vi hade
 en enbuske till gran, även det var fel.
 ty i den var ett kors, men jag var svårt
 sjuk den julen (efter äldre systers utsagor.) och minns
 denna eregren obetydligt.

Vi är nu sex syskon.

Den äldsta systern firar ingen som helst
 jul av religiösa skäl, liksom den äldst
 äldsta brodern, de tillhör sekten Jehovas vittnen.

Den äldste brodern, ^{och ingen av hennes tre barn} som är ensam, vet jag ej hur det ^{firar jul i sin familj} ^{den med.}
 är med hans jul firande, inte heller den yngsta
 brodern, ^{familj} men ~~hans~~ firar väl jul som alla andra
 i Sk-Tranas för numera. dock med lite hållande

på de gamla traditionerna, vilka dock måste
vara ganska förändrade mot de våra föräldrar
hade gorden. Har jag tillfälle en gång skall jag
ta reda på detta.

I mitt eget hem, där jag föret tagit julsederna
efter min avlidna makes föräldrahem traditioner
och som ^{mgen} ~~de~~ firar julen i denna trakt, firar
jag av ekonomiska skäl ingen jul. vi lever
precis som vanligt med undantag att
vi äter risgrynsgröt med en nöt kärna i på
julafton och tänder ett ljus, som står i en
röd kul ljusskåpe, (för det mesta men dock min
som lott till släkten) ingen gran (för utrymmets skull) ibland
för jag en gran, men sätter den då vid trappstegen
utanför stugan. Glansmötter ha vi och andra nötar
och vi leker faktiskt udda eller jämt och "min
so lunkar i skogen" ^{och hur många koppar kaffe dricker du?} På juldagsmorgon ha vi
saffranskaka, som det brukades i min makes hem ^{men jag bakar ej numera.}

i Skärstad. För, hade vi ljus i fönstren då
vi var på landet, på juldagsmorgon
och den där tände vi granen.
nu tänder jag inte ljus i fönstren. Men
många här ha julgranarna tända då
folk går till julottan. Mina föräldrar
gick till julottan och deras föräldrar före
dem. Min make - och även jag, då det bar sig
gick förut. Och hans föräldrar besökte julottan.
Ty maken sa så här: "då man inte går i
kyrkan annars, är det ej för mycket att man
åtminstone går på julottan." Jag såg nu
tvärtom, och går ej då heller. Mina barn tycker
att de gärna ville gå, men tycker att det
blir folk i kyrkorna den dagen ändå och stannar
hemma, men tänder granen vid fönstret, eller
om de ha elektrisk adventstake tänds den
i fönstret. det är många som gör det också här
i Huskvarna på juldagsmorgonen och även på landet.

Levande ljus i fönstret är bortlagt numera, även i julgranarna.

Min dotter i Areby, bakar pepparkakor och andra kakor och även matbröd till julen.

De ha i stort sett samma seder, som ^{här} hade för på landet i mitt hem, alltså efter småländsk sed. med granen som kläds på julaftons förmiddagen de hjälps åt alla. (här i huskvarna är det vanligt att den klädes dagen innan). Juldoppet med skinka vid tretiden, då tändes granen och ljusen på bordet i köket och det är jul. Nästan överallt här, äts i köket även vid helgerna / in i mitt hem nu, ty köket är så litet.) Läser man till bordet, Stenka dotterdottern, men det gör de i allmänhet här i trakten. Vid sextiden innan kvällen maten, som är risgrynsgröt och smörgåsar, delas julklapparna ut av tomte. Det har varit farfadern, eller grannen och den lilla dottern, något år, så det är olika med det, ingen tror på tomten.

Julpäsar med äpplen, nötter m.m. (juggarkaka
har ersatt gubben, som jag bukkade ha i gräs-
får), och som min makes mor bukkade baka och
ha i päsar i hennes hem i Skärstad. Det med
göttepäsar är alltså tradition ifrån mitt svärföräldra-
hem i Skärstad, och ideras föräldra hem hade de
jultrögar ist. för päsar.

På juldagen äts lutfisk, som är traditionen
i denna trakt. På annandagen någon stek till
middagen. Man går, även bland de unga, ej
gärna bort på juldagen utan kringande stä.

Med barnen dansas lite kring gransen
på juldagen. Och lite lek med nötter bukas
också. Man dansar, men är det jul

igen, alla familjemedlemmarna runt gransen
man hölls snart, besvärligt att stå över, och
akta sladder till ljusen. Och de flesta ha tränga
lägenheter, golv och mattor är man tädd om.

Hos den unga familjen i Hultskvarna/han ifrån Leksygd.)

Här har den unga huskum seden med julen ifrån sitt hem i Hultslätt. De doppas i grytan - i köket vid tre fyra tiden, händer ljusen på bordet där en köpt rapperslöpa ligger skyddande över en annan hyg juldruk. Efter doppet. Jag kanske borde säga,

att man står bakom stolarna och läser högtidligt bordsbön, liksom de gjorde hemma i Hultslätt.

innan man sätter sig och äter, (innan läses man ej bordsbön) Skinkan är vackert dekorerad efter kokboken osv.

I husmoderns hem i H- fick alla barnen smaka lite - lite av julasypen i var sitt brännvinsglas, och man gick bort till spisen och doppade. Nu får ej de tre små barnen smaka 'sypen', inte husfar täller, ty sprit används ej. och de ha en hultskvarnagryta med doppet i på bordet.

Efter doppet, julen är inne nu, kläds granen och tänds med samma.

Till granen har den unga husmodern flötat korvar
liksom hennes mor gjorde, ^{med små korva mella} men annars är det köpta
grejer. Man dansade med barnen i båda hemmen.
på julafton. I ber. hem längdans genom alla
rummen otyg och mure, de hade stor plats på
landet. Fadern var byggnadsarbetare.

Ber. bakar allt till julen, trots de små barnen hon har.

Tomte ha de haft i båda hemmen, först var
far tomte, sen någon av barnen allt som de
växte otyg det värlade om på dem att vara tomte.

Nu är det pappa. I föräldrahemmet gick man ej
till julottan, det var så långt till kyrkan, inte
behövde man ha ljus i fönstren heller, när man
bor utsides. Inte nu heller, man sover juldags
morgon. Risgröten äts i föräldrahemmet vid 8-9 tiden
så även i Huskvarna hos dottern "men Jassan son är
ifrån Dädersjö vid Växjö ville i mitt föräldrahem inför
redan att rymma till gröten, men det blev inget med
det." ber.

Mandel hade vi och det var en rivande efter den.
Bland rysskorna för att se vem som blev först gift.
Men hos ber. hade mandel i göten - för att skälla.
I fräldrummet hade de mötter många i stora
skålar, och man lekte "Bo bya."

Bo by, sa man. Bo me, hur många? Och
så fick man gissa. Man leker samma
lek i hemmet: huskarna allt efter som ber.

lekte som barn. Men säger hon: "Vi tog
mötter och skamlade med vid öronen för att
höra om de var formiga, och så gjorde
vi ~~här unga flickor~~ ^{äldre kvinnor} ~~här unga flickor~~ ^{äldre kvinnor} ~~här unga flickor~~ ^{äldre kvinnor}
vi möt smuror, bojade genom möten, satte
en tråd i och drog, ja man satte en
pinne i möten och pinnen grä en grobats.

Det var en trevlig lek som lär lärt
oss som de lekte i hans hem i Dädesjö,
men vi gör det inte nu, ungarna får så
mycket leksaker ändå att roa sig med."

På nyårs afton gick man och letade efter skatan, för att se åt vilket håll den flög. Ty ifrån det hållet skulle den till kommande komma." Jag var själv ute och letade efter en skata då jag var i trettonårs åldern och var förtjust i en skolkamrat, men skatan jag hittade till slut flög åt ett annat håll än där pojken bodde," slutar berättaren.

Inte många köjer julkävar och sätter ut i trädgårdarna i Luskvarna, men på landsbygden förekommer det här och var ännu.

Traditionen består i de flesta fall endast av doppet i grytan, granen, risgryns gröten och lutfisker på juldagen. Inte alltid tänds stearinljus i skåparna. Julklapparna som blir fler och dyrare för varje år.

"När jag var på Ullsnäs i Ögges torp, så
åkte vi till kyrka till julottan, det var
1893, och vi hade en stor lastvagn ^{basvagn} och var
en tjugo st. pojkar och flickor. Det var livat
värrt. Pigeorna var ju smälla och sulto Rose sen
i kyrkan, men en dräng var där bara en liten
skund, sen smög vi ut igen och herre min liv,
vilket leverne. En lallare stod där vid kyrkstäl-
larna och svängde med läderpiskan och skrek om
mår våga sig dit. Jag flög på honom bakifrån och
tog piskan och frågade vad han vågade. Vi slöt
sönder piskan och sen plockade vi av bömmernas
vagnar allt som var löst, skatlar, svänglar
allt som fanns och skjutsade ner för den
branta iskala kyrkebacken, där allt samla-
des i en hög. Sen åkte vi själva ^{och pigeorna} innan det andra
folket kommo ut, och bönderna fick leta reda på
snitt och dill i högen, skilja allt åt var ju omöjligt."

Julafton på Ullsmåns Herrgård. 1891

Vi var sex drängar och slutade arbetet vid fyra tiden på julafton. Vi tvättade oss sen och klädde oss, ty vi skulle upp till herrgården till stora köket och doppa i grytan.

Där var dukat i stora köket. Hoppas grytan stod mitt på köksbordet. Pigiorna ^{och} lagårdsyngan doppade också med, men inte kockgubben och inte stugubben eller den övriga lagårdspersonalen var fina nog att vara med oss drängar. Ett väldigt stort skinkfat och köttfat var också framsatta med en gaffel att ta med. Vi hade tallrik och teniv, men ej gaffel. Brödet doppades i grytan ^{och äts direkt}, inte som nu, att man doppas skivan, tar upp den och lägger på tallriken: Dricka, inget brännvin [det gick åt ändå]. Sen fick vi gå in i stora salen och tacka för maten och sitta där. Då lästes granen och gubben [hövmanstolkem] läste i testamentet för oss, som satt där, till ryms andäktiga och tänkte: "Läs ur bibeln för oss, den!" Läst att ej skriva ned berättelsen och hans kamrater tänkte och tänkte. Det var föga höga klädningsfärd.

Julafton på Yra vid Jönköping. vid 1880 talet.

På aftonen vid sekunden fick alla arbetarfamiljerna gå in i stora salen där julgranen stod tänd och på salsbordet tronade en väldig brokan till prydnad.

Påkon själv hälsade dem välkomna och tackade dem för deras trogna tjänst. Alla Karlarna fingo pengar allt efter år de varit där, ifrån en krona och uppåt. Och så läste patron (Stengelberg) jul-evangeliet. / De var tvende och fun höll söndags skola för godsets barn. / Sen fingo alla gå in i den stora ^{stora rummet i plant köttst.} ~~stora rummet~~ ^{stora rummet} där julbord dukades med all julens mat, kaffe sedan och kakor och guller åt alla barnen.

Här var även kuskdrängen (det var ej riktigt så fin titel som kusk, enbart) och nättaren och hans familjmedl. Jag glömde fråga om ladugårdspersonalen var med, men det är dock troligt. Till sammare lekar lektes ej dans på detta ställe, barnen var små.

Jul till Mållbergs i Huskvarna, på 1880-talet i Smedbyn.
foto nr 98. av en del av familjen.

Alla elva barnen fingo julhögar med sikte-
bröd och vetekuse överst och julgubbe och
gumma stående vid sidorna.

Om dagarna låg högarna pryddigt lagda
på den vita duken på bordet, till pryddnad.
På natten lades de ner i bordsbänken,
och det varit en leverne, för att alla skulle
få sitt. Då trettondagen kom, var gubbarna
huvudobena lösa, men sen fick man ju böja
och äta av högarna.

Andakets bok; detta hem var: Guds barns
dagliga framträdande till nådastolen. Samt de gamla
väckelse sångerna. En ofta läst aftonbön i detta hem var "mors", som
var ifrån Krymbo: "O herre Gud för nåd med mig, för den misskand
som är i dig. Du vill ju hjälpa alla, som dig i nåd åkälla.
Räkna ej på många år, tiden snart försvinner. Döden följer dinos spår
Snart kan dig upphimmar. Därför slut din räkning av o. o. v.

Julfinn i Smedbygg. 12. 1930 ev. något år tidigare.

Huset, där Maria Lundberg sitter i sitt kök, är nu röda kors gård och har förändrats. och så här såg det ut innan. I rummet står granen, och trädgardiner vita, hänger på svartmålade gardinstänger med svarvade knoppar, över fönstern. Rent och prydligt, "så att man kan äta på golvet", /salsätt i från traktens hasmator, ett par religiösa tavlor på väggarna. Stolen Maria sitter på är i från rummet intill.

I Huset Kvorna hemmen i Smedbygg plockades sur äpplen på hösten, de varrades i mossor i källarna och togs fram på julafton, och mina gamla sagesmän säger att de smakade underbart, dekorerade jultjusstaterna, där de hängde och dinglade under det fintklippta pappret. Och de hängdes i granarna.

M. 16125:37a

Landskap: Småland Berättare: upptecknaren
Härad: Vista Berättarens yrke: fru
Socken: Fluskoarna Berättarens adress: Fluskoarna
Uppteckningsår: 1961 Född år 1907 i Tranas, Skåne
Upptecknare: Anna Tveanberg Smedbygg 9. Fluskoarna

Och Ines Leo, som är dotter nr. 160 på nummer
20 Sk-Tranås, och berättare här; Sk-Tranås

Inke mycket tradition från hemmet finns kvar
i hennes hem, inke mer än gröten på julafton.

och den vanliga slaktmeten, då de ju haft
lantbruk och slaktat lagom till julen.

Inke lutfisk. Det användes ej heller på nummer 20
i Tranås. Däremot hade man det i Ekeröd L. & Olof
där hennes make är i från ett soldatbörp.

Då min syster hade lantbruk och barnen var
mindre, lektes nötkärr, 'uda eller grava',
som man så, och min so lunka i skogen
min leunkor efter, under vilket träd ligger
den? " Inga julpsalmer sjunges och

man läser ej evangeliet, som det gjordes
i hemmet i Tranås. Man dansarbring granen
julafton, det gjorde man ej för i föräldrahemmet.

Julkärr säts upp i trädgården. Så att den syns i från
frånstet.

Och berättarns barn har liknande med julen "som
mor hade". Skinkan skars upps kall ^{samma nu} på mandagen,
och man hade jolatis och varmt späd till.

Pisgröt med varm mjölk och-eller saftsås.
Nu har ber. istället för gröt, ris åla malta.

För rimmade man till gröten ^{julaffon}, men det har slopats
under senare år. Fortfarande har man tönt ljus
i fönstern vid julokklag. och det hade man för
seksi, även i föräldra hemmet i Tranås.

Man går till julokkan, så många som kan, även
ber. barn. Julrättarna är färre, de senaste julearna. Någon av de
tidigare mågarna har tillagats har man fört. ^{vuxna barn}

Julklapparna delas ut omedelbart efter
kvällsmaten vid sex tiden. Först vid fyra
fem tiden kan man säga att julen riktigt
är inne efter deras traditioner. medan
här i Västtrakten julen inträder i och med
doppet i grytan, vilken tid varierar mellan
klockan, tidigast ^{kl. 13} och senast vid fyra tiden. ^{kl. 16}

Till Otto Anders i Omdalslunda. Det var vid 1920 talet,
eller något innan ber. hade plats där.

Där hade lutfrukt och gröt och smörgåsar och julöl.
och man åt i det stora köket. Efter gick man in
i kammaren där man drack kaffe, kakan ^{helt}
klenätker naturligtvis, det var julakakan framför
andra i Skåne på alla ställen. Den bakes oftast nu också
^{innan de färdiga}.

Till gröten rimmades, alla skulle göra det, med
mer eller mindre hemgjorda rim eller standard-
rim. Till ex: "Jag är född skåning, därför äter
jag min gröt i denna våning." Men var det en
småländsk som var dräng, rimmade den
gärna: "Du skåning, du skåning du grötätker,
ju värre du äter, ju värre ser du ut." Rimmet är
dock hämtat ifrån julaftonsbordet i folkstugan
i Rosengård vid Malmö, där det ofta fanns
småländskt arbetsfolk och elever (1929)

Hos Otto Anderson på julaften. Det var bara vuxet folk, spelades sedan
(småländskt) kasin, då man höll på spela nollan.

I Ödes stuga. Hår tjänte ber. som griga på en bondgård
på 1920 talet. Gården hette Backgården.

Ellt par veckor innan jul följdes husbond folket
åt till jontköping och gjorde jultinköpen. Man gjorde
som alla andra, byggde, slaktade och bakade
till julen. Man blandade köket riven potatis i
det vita jullbrödet hade färsköl och ^{och smör} smör. Våldiga
bak, som varade ända till februari månad.

På jullaftons förm. badade alla i köket, utom husfar
och husmor. Till dem sattes en balja in i rummet
framför kakelugnen och husfar tvättade hus mor
på ryggen, sen då hon var färdig tvättade hon
honom. Man badade i samma vatten. I köket
fick alltid den yngsta bada först och så undan för
undan efter yngsta ålder uppåt. Det var rätt långt
att bära vattnet in, så det kunde de ej byta
så ofta, det måste ju också värmas och det skulle
blivit för mycket arbete.

I Bergslagen hos gruvarbetaren och gruvsfogden,
skulle julmaten stå klar ^{på lördag} hela julnatten,
så att man kunde äta smörgås och skinka
m. m. innan man gick till julottan, dit
alla som kunde, skulle gå.

Så ville bonen även ha det i Husetkvarna, men
hustunn/ber. ville ej ha maten framme, utan
sätte in den i skafferiet och dukade fram den
i stället på morgonen. Så att maten fick julmat
och smörgås innan julottan, som de i regel
bevistat. Kaffe och rund saffranskaka med
flätade slingor omkring till julottekaffet.

Så hade de även i Bergslagen i hemmet
i Nora Lunds församling.

I Husetkvarna hemmet har man inga traditioner
ifrån hemmet i Forserum, "där man ej firade riktig jul, för var
oftast full." fortsättning om hemmet i Bergslagen.

Jag träffade en dotter i från det hemmet i
Bergslagen, jag nämnt förut, och där jag formo
släktingens ^{i Hållstam} bet. förbestämda, dottern, som här är bet.
förtydligar utsagan. På helgondagen gingo de
med 'ljusa stjärnan' som man så de kommo
in stjärngossarna, som var stora karlar de
hade toppiga pappars mössor med påklipade
stjärnor, och Herodes hade ett skynke över
oklarna och en gul pappars krona. De kommo
hela lag. Judas med jungan hade en
stallrytta. De andra hade vita matt
eller dagstojtor. Herodes bar svärd av trä.
Men Judas hade rödliga kinder och svarta
kläder och en gammal päls med riaggen utåt.
Då bet. var i sexårs åldern, blev hon så rädd, så rädd. Judas
räckte fram jungan och liggde pengar / Dem hade de sen
till brännvin, gossarna. De sjöngo: "Vi ha också en judas
han bär vårn peng han kan skrämma både gammal och ung."

I Bergslagen förr, då berättarens mor levde. Då hade man slaktat och bakat till Lucia. Den dagen hade man fläckpantakar till frukost, eller till middagen med. På morgonen fick de av de stora härliga runda siktemjölstakarna, stora bitar med rybtor och korv på. Och så ett äpple. Om det kom gäster den dagen bjöds de på grogg. Man sade där: Utan Lusse, ingen jul. Så hade även berättaren det i sitt eget hem tills för nittion år sedan. då förändringar inhäddde i hemmet. Berättarens barn har inget av seden i sina hem.

Om jul, eller på julafton lät ber. mor gröten och en del av julmaten, alltså rootet, stå kvar på bordet hela julnatt, ty så hon det kunde tänkas att de små missarna, bröterna voro hungliga och ville smaka på julmaten. 1945 tog den seden slut i hemmet, ty då dog den gamla modern.

På annandagen var tjänste folket fria*. Då hittade
de på 'hyss' för bonden. En gång hade drängarna
satt en hop baljer med vatten i framför
dörren, så att bonden trillade i dör på morgonen.
I bland hängdes korskällan på svansen
på korna. Man hävde gödsel vid dörrarna.
Jag skrev, fria, men det var de väl
ej, utom att det var deras tur att vara
fria af djuren skulle ha sin skötsel. Ber. Bengtsson
ifrån Örkened. Jag frågar K. Svensson ifrån Järstorp och
Lanberg, ifrån Ålmstad, båda säger sig ej kunna till
detta bruk. Ber. Svensson säger i stället att det var
på lördag kvällarna som drängarna hittade på hyss
för illa omtyckta husbönder. Till ex. hos Skit-Månsa-
Klas i Dommared släppte drängarna ut korna
en lördagkvälle, så på morgon då bonden kom ut
var där inte en 'kokeneka' i lagårn. —

I Smedbyn i Blomdal hemmet sjöngs visan
"Stenbocken rider", det var en morfader, vill jag
minnas ber. talade om som sjöng, och roade
barnen. På ljusstaken, med rund fot,
klädd med vitt och rött tätt klippat
papper, hängdes julkästar, och pepparkaks
gubbar och små, små äpplen.

Morfadern berättade för barnen
sagan om Bockarna Bruse.

Leken med mötter, udda eller jämte
och Nolla Gunne, gott jag varme, har
lektis: så gott som alla älskar hem i denna
trakt och i Lommerydstrakten.

Stasta 'julatknuda'. Lista på nr. 20 Månshunda var år 1950
Ingen av mina gamla berättelser i Vista har hört
talas om denna bruk.

I Albo härad i Skåne har detta skämt hållit
på tills omkring 1950. Jag minns en jul på
tjugotalet, 1928 var det. Då kom en stor knuta
indansande i förstugan på nr. ~~14~~ nu 20
i Månshunda. det var en rätt stor rotklump.

Bräderna på golvet sviktade lite, så att det skällde
till och man hoppade till, då vi sutto i köket.

De var 'julatknudan'. så sväger min och sprang
ut för att se efter. men ungdomarna, som
kastat den var församma.

Det var den helgonde jon. och julen skulle köras
ut med 'knutan'. Man kastade armars ut vedhä
på dörran till förstugan. Som sagt, ibland rycktes
dörran upp och knutan släpades in i fästet. och
ofta var en lapp med något skrivet på, fäst

i vedträet. Den eller de, som kastat träet
sprang kvickt sin väg, men under förstått
var ju att de skulle förföljas, infångas
och undfågnas sedan, pojkarne i äldre
tider skulle ha en sup.

Vedträet var en knuta, som skåningen
kallar roten på trädet, och man bukar, trots
besväret kugga opp den till ved. Åtminstone
förr, gjorde man det. Och där blev ordentliga
knutar, men man kunde ju också ta
en grövre vedtrå.

Julknuta sedan är nu helt borta. Jag
skulle vilja se den husmors min, när eller
om det kommer en julaknuta indansande
på parkettgolvet i hallen, och kanske
hörnade kraftigt emot någon dörr, men vad
gjorde det, förr, då knutar kanske slog emot
skorstens dörren, som inte var så fin.

Jula knudan. Lapparna, som ibland var
fösta på jultknutan hade versor i stil
med: Min lilla vän gå ut och vandra.

Eller stod det en skämtsam hälsning
till någon i huset. Jag skall väl se vad min
äldre bröder berättar om knudan i Sk-Tranas vid 1920-talet.

Det var inte så mycket, men han var
på den trakt i Sk-Tranas, som vi benämnde
skauen, skogen, i en ätt år. Han tror
sj på, att det var en sed med det
utklädda hjulet, som rullades genom
rummet på Knut dagen, utan bara
ett tillfälligt infall av bonden.

Herman Andersson i Lödrevs på sitt
pensionat Furutorps på en målning i
matsalen där. Förevigat scenen i fondskogen
hos hans farbröder, tror jag det var, Jag har frågat flera i min
hembygd men de känner ej till denna sed med hjulet.

Men när knut kört julen ut, så kommer
Felicit. Och det kan vara nog så trevligt
med honon, om, i synnerhet om man har
det rätta simmet för upptåg. Då samlas ungdomar
och kläder ut en stake, spikar på armar och
ben och det skall bli en gubbe i naturlig
stodlek. En kåbrof till huvud, morot till
näsa, Ikenhol till ögon. Och den sista
som besökte nummer 20 i Månskunda hade en
fin tandrad av spikar. Det var år 1961.

En gammal rock knäpptes om gubben. En gång
hade den en brännvinsflaska i fickan.

Och så byter på stakarna till ben.

Gubben bars bort till grannens, kanske, för
att den skulle strämmas oidentligt. Man satte
den vid kappan, sprang sen och gömde sig, och
kikade, för att se vad grannens reaktion skulle
bli vid mötet med 'gästen'.

Ungdomarna gingo mest två och två, men kunde ibland vara hela lag. En gång var det fyra Felixgubbar på nr. 20 i Mårslunda, alltså fyra lag av ungdomar, som placerade ut sina gubbar.

Två av dessa ^{ungdomarna} blev upptäckta och infångades av gårdens folk. De blevo ljudda på kaffe och kakor. Det var år 1946-1947.

Medan de blev trakterade, stals gubbarna, som stodo ute vid förstugan av andra ungdomar, som baro dem vidare till nästa gård. De flyttades också på annat sätt.

En kväll då husmodern / berättaren / var i ^{stallet} lagården och mjölkade, hade en gubbe placerats vid sängkammardörren. ^{man är ju så noggrann med att låsa dörrarna inifrån.} Den dörren gick inåt och ^{lände} i rummet ryggslade den unga dottern i huset.

Någon ropade åt henne: "Greta, kom ut - fort!" Dottern Greta rusar mot dörren och rycker opp den och gubben faller för hennes fötter. Hon blev så

rädd att hon fick frossa och dansade som
ett aspelöve hela kvällen, fick igen² dörren och
gubben¹ utpustad i köket. Som smygande andar,
var ungdomar framme och tog gubben ut ur köket
och ställde den i förestugan, där stod den
och grinade mot husmodern då hon kom ifrån
stallet med sina mjölkhinkar. — spanner — säger
man i Albo. Hon blev ej rädd, men blev det då
hon såg flickan så upprörd.
Medan hon var i rängkammaren och talade vid
dottern sin, stals gubben ifrån farshen, och
placerades vid stallväggen. Då sväger min, eller
husfar på nr. 20. kom ut ur stallen och fick se
gubben ropade han: "Nej, men står du där
Göte!" En av ungdomarna hette Göte och var
en vacker pojke. Och ifrån mörket kom ett
skratfölj av flera. Sen tog de gubben med
sig och gingo till ett annat ställe.

M. 16125: 52a
Landskap: Skåne Berättare: Imo Leo
Härad: Albo Berättarens yrke: f.d. smidesbrukar hustru
Socken: Fågestofte Hånslunda by Berättarens adress: Hånslunda 9 Mörrarp
Uppteckningsår: 1963 Född år 1901 i Sk - Tranås
Upptecknare: Anna Svanberg Smedbyg. 9 Hånslunda

Felixgubben hade
ställtts vid sidan om
dörren till höger.

avg. saknas

Min sväger och Rydén, (som är berättare) kände ej till denna sed då han hade bosatt sig i Måns-
lunda. De första åren där körde min sväger
mjölk åt mejeriet. Det var ju ganska skumt
på vintermorgnarna, och en morgon, dagen
efter Felix och sväger min skulle till mejeriet,
fick han se en gubbe ligga raklång,
mitt i vägen mot Frörum. Stricket höll
sväger in hästarna för att iktöra på den fallne.
Hoppade av skjutsen, tänkte att det var någon,
som var full och blivit liggande.

Han blev både häpen och ilsknen;
då han såg att det var en 'limpegubbe'.
Det är en kelliöfen är sen ungefär, ja nära
förtio år sen, blir det nog: är.

Swärgen är ifrån Ekeröd i Sankt Olofs socken.
Sedan den gången har ber. haft riktigt tillfällen
att bekanta sig med Felix figuren.

En gång var berättarens son med på Felix upptåg i Hånslanda. Det var på 1940-talet. När hunden skällde, kom gägaran ut med bössan. Felix stod vid en häd på gårdsplanen.

"Kommer någon hit, skjuter jag," sa bonden. Man försökte åla sig fram för att någga till sig Felix, men bonden stod så hotande på trappan med gevärsgräpar utåt, och det dröjde både länge och väl tills han tröttnade, och till slut skvannade inne och ungdomarna kunde ta sin Felix och försvinna. På förtio och trettiotalet bodde på ett litet lantbruk i Hånslanda Anders Märten och hans Tilda. Där hamnade många gubbar. Ty Matilda, hon skrek i högan skry, men sen tog hon gubbarna och bar dem in i vedbon, där kunde ligga flera stycken.

För igen, var skänken mer drastiska,

Man kunde hänga en gubbe i en rep
på logen. Eller i en träd, eller någon
annan lämplig plats.

En gång klädde ungdomarna på nummer 20
i Månslunda pjäsa ut en gubbe. Av kaln
var de alltid. Ibland fäste man en
lapp på rocken: "Får jag låna hus?" kunde
det stå till ex.

Och på mjölkbordet vid vägar, satte
man gubbarna i bland, stälde dem innanför
stalldörrarna, eller i man för andra uthus dörrar.

Detta upptåg med Felix var det nog bara
pojken, som sysslade med betätaren minns
ej att någon flicka varit med om den.

Felix gubben.

I regel var man ej Felix till äldre, allvårigt sinnade människor eller till ensamma, som man beförde blev skrämde på allvar. Men till ex. Läraren, kunde möta en Felix sittande, till ex. på hemlighuset. Just det huset var en tacksam plats för placeringen. Och inte eljes! Det var så lät att locka ut folk. Först smög man sig lyst, lyst, så att ej hunden hörde, och sen, då gubben var placerad och man gjort sig, var det dags att påkalla hundens uppmärksamhet. Och folk kom ut för att se efter, varför hunden gör (gör, återsöka rättan) Ofta hade man smöret i gubben så att man kunde dra till sig den, för den skulle ju till flera ställen. Det var reaktionen hos människorna man ville se, då de stod i ljuset ifrån dörren inneifrån och föröfver spanade utåt mörkret. Och så främsigick man där som var ungdomar i huset.

Ungdomarna kunde bära omkring felixgubben
hela mil, från ställe till ställe.

Seden hade sina svigsidor. Det var på ett
annat ställe i Månslanda, på en gammal gård,
Nils Olesons. Vid ^{medan} skildrade tillfälle hade den unge sonen
där, med hustru övertagit gården. De unga hade själva förr
om jularna varit med vid Felix upptåg. Gårdens folk
var borta denna dag och bara bonden, sonen, hemme för
att se om djuren. Det är väl ungefär hundra år sen detta
hände. Han var i stallen då bilen med de hemvändande,
det var flera stycken, kommo in genom porten och bilen
stannade framför trappan. På denna stod en gubbe,
som precis innan bilen stannade, föll framför den och
bilen gick över den. Det blev en stor förskräckelse,
alla trodde att husfadern stod feller på trappan
och föll framför bilen och låg död där.

Att det var en Felixgubbe tänkte man i första
fasen inte på, förrän man tillät närmare efter.

Felix i Skåne-Trans. På skånen, skogen.

Det var en gång på 1920 talet. Det var en grannar till Hans Andersson, Johan Nilsson och en annan karl, som hette Hilding Hult. De hade klätt ut en Felixgubbe av halm var de alltid, gubbarna. I rockfickan hade de lagt en lapp, där stod: "Mitt namn är Felix för vidare befordran."

Först var det en bonde, som hette Gustav Andersson (föräster en släkting till oss) Det var en ung familj, och de blev så rädda. Jag bonde kanske säga att just på det hållet åt väster eller nordväst, kanske, i rocknen var det lite - bakom, p.o.p. vidskepligt, gammaldags, mot nere i byn där det var rentalare och rörligare med annan kontakt med yttre världen. Ja, de blev så rädda. Gustav stirrade på gubben där ute på gården. "Å det du, hvar/en bekant till Gustav" så kom in annars låser vi dörren." Besökarna, som knackat på hade gått rej bakom gubbstögarna och

sa inte ett ord. Gustav skrek utåt mörkret:

"Säg vem det är annars skjuter jag".

Johan Nilsson vinkar till de andra: "Så länge han har pipan i det hållet, är det inte farligt." Gustav sköt. Det träffade ingen.

Han sköt om igen utan att träffa, sen smög sig Felix gubbarna till en annan granne som hette Anders Hårtemson, kallad Anders Fälad.

Där var främmande. Felix gubben såtes vid dörren, och så bräkle man som får. Anders ryckte upp dörren och fick gubben i famnen.

"Gee kväll, gubbe, så han, då är det väl fler gubbar, som är ute och går." Då sprang gubbarna tvärs därifrån och lämnade Felix kvar där. Dagen efter, som var söndag, skrev Anders Fälad på lappan i Felix ficka. "Mitt namn är Felix Visperhjältn. Jag är mycket sjuk och nerviken och ber om förbarmande." Så bar Fäladen gubben till Gustav-Anders.

igen. Gustav hade hämtat sig från den första
förskräckelsen och tog gubben och bar den
till Hilding Lueti och satte den under
laket hos honom. Det var en halm täckare
som ägt det huset förr, och om jag minns rätt
hette han Lars hussman fast man sa ju
Larsusman. Nej det var fel. Jag ser i brevet från
min bror, han kallades för Svarte P. som botläkare.
förr. Men Hilding Lueti bar bort gubben Felix till
ett annat ställe, och sen kom till ett annat igen
o. s. v. När den så vandrat en tid var
det någon som till slut brände styg
honom, ty det var Felix öde att bli
bränd, förhoppningsvis vid vår röjningen vid
gårdarna vid påskern då man bränner skräp.
Jag tänkte som parallell berättelse om den svartklädde Judas
ifrån Bergslagen. men ber. t. t. kladda uppgifter var för
vaga, för att få ett riktigt grepp om dem. se 48, 49, 50

På trellon afton gick man julaspöge.

Klädde ut sig, flickorna i karl kläder och pojkar
i kvinnokläder. Då berättaren var ung och hade
plats på ett bondställe i Önsleunda, gick han
och en flicka julaspöke i gårdarna. Han var
ju flicka och hon Karl. De blevo flitigt
trakterade i gårdarna. Hon, Karlen fick
kakor och han, flickan fick suparna.

Till slut blev Karlen full, nästan. Efter
mycket skämtande om karlar som inte
tål något starkt, trädde juun till hjälp
och fick suparna. Karlen tålde ju bara
kakor. Men det var lögn, att flickan
ville gå med nästa år och vara Karl,
för det usla bänmvinses skull, som
de trötta i henne.

Å 1922 kom det julspöke till den gamla
gästgivargården i Skane-Tranas. Det var byskollärarens
dotter Signe, som kom i sin faders avlagda kläder,
och hade ett par gamla spetsiga läderstövlar som
fadern brukade ha någon gång i hädgårdsarbetet.
Och så var det ett tvillingpar ifrån Lyrn. pojke
och flicka. /Det var alltså folk, som i Skane-Tranas
populärt kallades för noblessen.)

Pojken hade en fint böjd näsa, som passade
till honom som pojke, men som såg så rolig
ut då han föreställde en flicka. Flickan, som hade
ett så fint och eteriskt utseende, föreställde pojke;
'den lille'. Skollärarens dottern var pappan, som
sökte arbete för sin 'dotter' och så hade 'den lille'
får följa med. 'Dottern' hade långa kjolar
och challschaletti. Lång magar och ful.
'Pappan' räknade upp 'flickans' förtjänster, och
de var både långa och många.

Till slut klappade pappan flickan
på kinden och sa: "Glöm bara ju
ett bolians grannit ansikte osse!"

Gästgivarns bjöd på vin och kakan
och de lovade att tänka på saken.

* Läraren invade för det rikes svenska språket, och ansåg skänken för motlydande.
Ungdomarna var i min systers (ter) ålder eller
lite mera. och berättaren hade plats på gästgivar-
gården just då, det året.

Jag skrev noblessen. Det ordet hade smedd
av skällsord på den tiden. Men den helste
av bybefälknningar, som räknades till denna,
föreståndaren präst, skolläraren och klockaren, som ju
var självskrivna. var de, som bodde på trätt
sida av bygatan. Det var ej förmögenheten som
avgjorde. En annan bygg i St. Fransås har haft
sitt danska namn strädet, kvar till nuv. tid.

All säga krångliga ord hade man sig för
med, bland ungdomar.

Till ex. detta Konstantinopolitanska basfiols-
fordralsmakaregesälls änka. Intressant är att
jag som liten hörde det i Sk-Treas. millioärige
Karl Svensson hörde det på milliotalet bland drängarna
på Ulvsås och Axel Ljungberg, alltså är hörde det
som pojke i Ölvestad.

Tredjedon var ju lekstövadan, då ungdomarna
samlades i någon drängstova eller "lillstuga".
I Mellby vid Gräna var en lekstuga, där ung-
domen hade lekafon första lördagen i varje mån,
och så på tredjedon. Det var med brännvin,
och lekar. Man gispade skanti, drog katistrupe.
'dra nacka spänn'. Lekte panttekar.

Julvisa lek: I Småland, där lever ~~vår~~ goti, goti, goti.
där kan man få se en pluti, pluti pluti.

Och jåken i de, de va goll, goti, goti.

I lekstugan sjöng man också den gamla
leken, mel: uppe Källarbacken, uppe Källarbacken.
har jag en vän: Uti fäla bygden, uti fäla bygden
e skor stenarna gula, uti fäla bygden uti
fäla bygden där e flickorna så gula
Den har sjungits i Bärbygd, i Laggeryd i
Gräna trakten.

Pantlekarna var så populära. Vid pantens
inlösande, skulle man gå ut i farstan och
de andra rådslogo. Blev insläppt, och man
kunde bli dömd att sitta i tenar på någon,
ta en peng, eller annat föremål ur munnen
med sin mun, ifrån någon flicka, en
situation som vållade mycket nöje bland
de kontrollerande. Om sådana lekar
skrev jag visst till Visarkivet en gång, men
det var ifrån Skåne mest, och inget ifrån Småland.

I lekstugan sjöng man också den gamla
leken, mel.: uppe Källarbacken, uppe Källarbacken.
har jag en vän: Uti fäla bygden, uti fäla bygden
e skor stenarna gula, uti fäla bygden uti
fäla bygden där e flickorna så gula
Den har sjungits i Bärbygd, i Laggeryd i
Gnärma trakten.

Pantlekarna var så populära. Vid pantens
inlösande, skulle man gå ut i farstan och
de andra rådsloger. Blev insläppt, och man
kunde bli dömd att sitta i tenar på någon,
ta en peng, eller annat föremål ur munnen
med sin mun, ifrån någon flicka, en
situation som vållade mycket nöje bland
de kontrollerande. Om sådana lekar
skrev jag visst till Visarkivet en gång, men
det var ifrån Skåne mest, och inget ifrån Småland.

I Myra Kulla i Örkened vid sekelskiftet,
köptes av gårdfari handlande bilder
och kort. De var en tre decimeter i
fyrkant och de fästes i långa rader på
väggarna i rummet. Det var mest
bibliska motiv på dessa kort.

Gårdfari-handlarna hade även små
julrosor av papper, som man köpte och
hängde i granarna.

Jag skulle fotografat en julgran i Skärstad
som är klädd likadant som min mamma
levde, men det får vara till nästa jul, då
det kanske blir varmare jul och ej så mycket
snö.